

TOMASZ GÓRNY

UNIwersytet Jagielloński

ORCID 0000-0002-2675-4180

Nieznane muzykalia z Biblioteki Załuskich: raport wstępny

ABSTRAKT Biblioteka Załuskich to najważniejsza księżnica osiemnastowiecznej Rzeczypospolitej. Muzykalia z tego zasobu były dotychczas badane w odniesieniu do nielicznie zachowanych rękopisów oraz bogatego zbioru druków ulotnych, zawierających teksty do kantat, libretta operowe itp. W niniejszym komunikacie zasygnalizowano fakt, że nieznane dotąd druki z notacją muzyczną pochodzące z Biblioteki Załuskich znajdują się w Rosyjskiej Bibliotece Narodowej w Petersburgu. Zwrócono też uwagę na przechowywany tam druk 24 polonezów w wydaniu Lorenza Mizlera. Jest to prawdopodobnie najstarszy warszawski miedzioryt muzyczny.

SŁOWA KLUCZOWE Biblioteka Załuskich, Lorenz Mizler, Józef Andrzej Załuski, Rosyjska Biblioteka Narodowa w Petersburgu, druki muzyczne, XVIII wiek

ABSTRACT Previously Unknown Musical Sources from the Załuski Library: A Preliminary Report. The Załuski Library was the foremost library of the eighteenth-century Polish–Lithuanian Commonwealth. Its music holdings have hitherto been studied through the few surviving manuscripts and a rich collection of ephemera containing cantata texts, opera librettos, and the like. This preliminary report points out that previously unknown printed music from the Załuski Library is held by the National Library of Russia in St Petersburg. It also draws attention to a copy of twenty-four polonaises in edition issued by Lorenz Mizler. This is probably the earliest example of engraved music published in Warsaw.

KEYWORDS Załuski Library, Lorenz Mizler, Józef Andrzej Załuski, National Library of Russia in St Petersburg, printed music, eighteenth century

Najważniejszą biblioteką Petersburga jest Rosyjska Biblioteka Narodowa (w skrócie RBN; dawniej Biblioteka Publiczna im. M. Sałtykowa-Szczedrina). Jej historia ściśle wiąże się z Polską, ponieważ podstawowym i kluczowym zasobem tej utworzonej na przełomie wieków XVIII i XIX instytucji były zrabowane przez Rosjan materiały pochodzące z polskich bibliotek, szczególnie zaś z Biblioteki Załuskich, tj. największej polskiej księżnicy XVIII stulecia, której znaczenie – jako biblioteki publicznej i narodowej *avant la lettre* – jest trudne do przecenienia. Została ona założona przez braci Andrzeja Stanisława (1695–1758), kanclerza wielkiego koronnego i biskupa krakowskiego, oraz Józefa Andrzeja (1702–74), referendarza koronnego i biskupa kijowskiego. Już w chwili otwarcia dla publiczności (w 1747 r.) była jedną z największych bibliotek ówczesnej Europy (sic!), liczyła bowiem ok. 180 tys. druków i 10 tys. rękopisów (ponadto liczne mapy, atlasy i miedzioryty)¹, a w kolejnych dekadach jej zasoby jeszcze dynamicznie rosły². Po śmierci uczonych biskupów księżnica została przekształcona w Bibliotekę Rzeczypospolitej, a jej rosnąca międzynarodowa sława nie uszła uwagi Katarzyny II. To z rozkazu carycy została zarekwirowana i wywieziona jako łup wojenny po upadku Insurekcji Kościuszkowskiej³. Nie miejsce tu na szczegółowe rozważania dotyczące losów tej arcyważnej dla polskiej kultury biblioteki, zaznaczmy jedynie, że w latach dwudziestych i trzydziestych XX w. rewindykowano do Polski większość rękopiśmiennych załuscianów⁴ (Iwia część tego zasobu została spalona przez Niemców po Powstaniu Warszawskim)⁵, natomiast druki w dużej części pozostały w Związku Radzieckim⁶. W okresie po II wojnie światowej polscy

Prace finansowane przez Narodowe Centrum Nauki w ramach projektu „Relokacja muzykaliów na terenie Polski po drugiej wojnie światowej” (nr 2024/53/B/HS2/00259). W trakcie przygotowywania artykułu konsultowałem się z szeregiem badaczy i badaczek. Szczególnie dziękuję za pomoc następującym osobom: prof. dr hab. Susi Ferfoglii, dr. Tomaszowi Szwańskiemu, prof. dr. hab. Pawłowi Gancarczykowi, dr. hab. Szymonowi Paczkowskiemu, prof. UW.

- 1 Piotr Bańkowski, *Biblioteka Publiczna Załuskich i jej twórcy*, Warszawa 1959, s. 24.
- 2 Szacunki dotyczące ostatecznych rozmiarów księżnicy są jedynie orientacyjne. Pod koniec XVIII w. liczyła ona zapewne między 300 a 400 tys. druków oraz między 10 a 20 tys. rękopisów, por.: *ibid.*, s. 49.
- 3 Ignacy Baranowski, *Biblioteka Załuskich w Warszawie*, Warszawa 1912, s. 60.
- 4 Zob. m.in.: Bogumił S. Kupść, Krystyna Muszyńska, *Katalog rękopisów. Rękopisy z Biblioteki Załuskich i innych zbiorów polskich zwrócone z Leningradu w latach 1923–1934. Sygnatury 3006–3300*, seria II, t. 2, Warszawa 1980, s. 578, 582.
- 5 Zob. m.in.: Jacek Kordel, „«Książkobójstwo»: W osiemdziesiąt rocznicę zagłady stołecznych bibliotek”, *Rocznik Biblioteki Narodowej* 55 (2024), s. 35–53.
- 6 Około 27 tys. tomów książek przekazano Polsce jeszcze w latach czterdziestych i sześćdziesiątych XIX w., zob.: Marian Łodyński, „Biblioteka Rzeczypospolitej im. Załuskich”, *Przegląd Biblioteczny* 9 (1935), zesz. 1, s. 26. Materiały pochodzące z tych transportów oraz niewielkie partie, które nigdy nie opuściły Polski znajdują się obecnie m.in. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie. Więcej na ten temat zob.: Halina Juszcakowska, „Z badań nad Załuscianami w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego”, *Z badań nad Polskimi Księgozbioremami Historycznymi* 2 (1976), s. 35–76, [169–84]. Zgodnie z informacją przekazaną przez dr. hab. Szymona Paczkowskiego, prof. UW, wśród materiałów tych znajdują się również publikacje z tekstami do muzyki. Relatywnie niewielką część druków braci Załuskich rewindykowano w okresie międzywojennym, zob. m.in.: Edward Kuntze, *Układy o zwrot Biblioteki Załuskich*.

naukowcy i bibliotekarze prowadzili intensywne badania w Leningradzie⁷, przy czym dotyczyły one przede wszystkim manuskryptów. W XXI w. zawarto porozumienia, które zaowocowały opublikowaniem tzw. *Inwentarza Dubrowskiego*⁸, czyli wykazu rękopiśmiennych załuscianów sporządzonego w l. 1806–07 przez Piotra Dubrowskiego, oraz katalogu wszystkich znanych obecnie rękopisów z Biblioteki Załuskich⁹. Współpraca polskich instytucji z rosyjskimi została zawieszona ze względu na trwającą obecnie wojnę. Mimo to księżnica z Petersburga udostępniła na swojej stronie internetowej szereg zdigitalizowanych dokumentów, w tym muzykaliów.

W niniejszym komunikacie chciałbym zwrócić uwagę na to, że wśród materiałów tych znajdują się cenne dla polskiej kultury źródła muzyczne. Znajdziemy między nimi publikacje należące do Biblioteki Załuskich, które nie były odnotowane w dotychczasowej literaturze przedmiotu. W niektórych przypadkach polska proveniencja nie ulega żadnej wątpliwości, ponieważ na kartach tytułowych widnieje pieczęć referendarza koronnego („I.A.ZALUSKI”, zob. il. 1). Odnajdziemy ją m.in. w szesnastowiecznym śpiewniku Jakoba Dachsera (*Gsang büchlin*, Augsburg: Philipp Ulhart, bez daty, sygn. 15.13.8.29a¹⁰), włoskich antologiach wokalnych (np. *Il primo libro delle villotte alla napoletana* [...] *a tre voci*, Wenecja: Antonio Gardano, 1562, sygn. M 6.4.30¹¹; Luca Marenzio, *Il primo libro delle villanelle et arie alla napolitana a tre voci*, Wenecja: Antonio Gardano, 1600, sygn. M 5.8.41¹²) tudzież francuskich *air de cour* (np. Antoine Boësset, *Airs de cour a quatre & cinq parties*, Paryż: Pierre Ballard, 1617, sygn. M 6.4.10¹³).

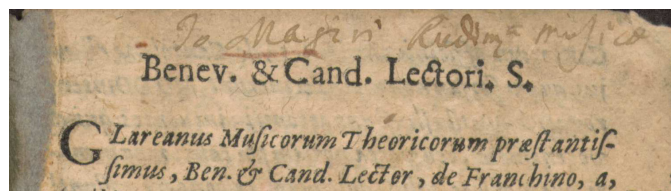
Il. 1. Antoine Boësset, *Airs de cour a quatre & cinq parties*, Paryż: Pierre Ballard, 1617, karta tytułowa. RBN, sygn. M 6.4.10

Karta z dziejów odzyskania z Rosji polskiego mienia kulturalnego, Lwów 1930, s. 30–34; Edward Kuntze, *Zwrot polskich zbiorów bibliotecznych z Rosji*, Kraków 1937, s. 27–36.

- 7 Tomasz Szwaciński, „Współpraca Biblioteki Narodowej z bibliotekami rosyjskimi w dziedzinie dokumentacji i badań zbiorów specjalnych”, w: *Książka dawna i jej właściciele*, red. Dorota Sidorowicz-Mulak, Agnieszka Franczyk-Cegła, Wrocław 2017, t. 2, s. 259–67.
- 8 *Inwentarz rękopisów Biblioteki Załuskich w Cesarskiej Bibliotece Publicznej*, opr. Olga N. Bleskina, et al., Warszawa 2013.
- 9 *Katalog zachowanych rękopisów z dawnej Biblioteki Załuskich – pierwszej polskiej biblioteki narodowej*, opr. Krzysztof Kossarzewski et al., Warszawa 2019.
- 10 <https://vivaldi.nlr.ru/ob0000000001/view/#page=>, dostęp 18 lipca 2026.
- 11 <https://vivaldi.nlr.ru/bn700000102/view/#page=5>, dostęp 18 lipca 2026.
- 12 <https://vivaldi.nlr.ru/bn000010478/view/#page=>, dostęp 18 lipca 2026.
- 13 <https://vivaldi.nlr.ru/bn700000135/view/#page=>, dostęp 18 lipca 2026.

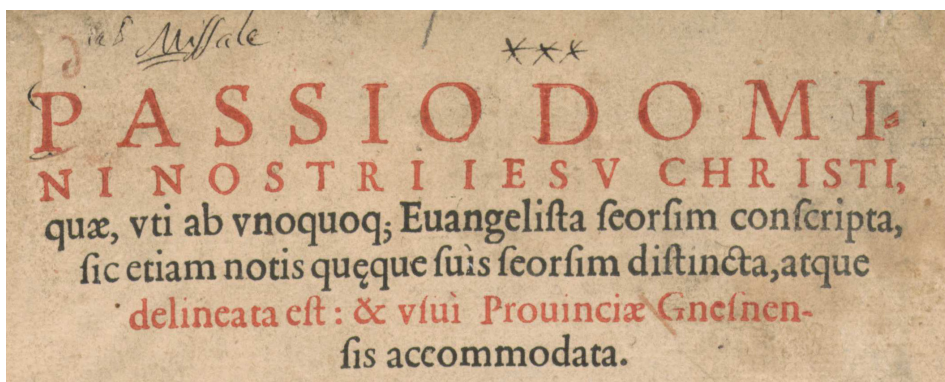
Udostępnione w Internecie muzykalia nie zawsze zawierają tak jednoznaczne znaki posesorskie, niemniej część z nich opatrzona została inskrypcjami, które z dużą dozą prawdopodobieństwa można przypisać biskupowi kijowskiemu; Józef Andrzej Załuski wypracował bowiem autorski sposób oznaczania swoich zasobów. Jednym z najbardziej charakterystycznych elementów było podkreślanie czerwoną kredką pierwszych liter nazwisk autorów oraz tytułów widniejących na pierwszych bądź tytułowych kartach. Jeżeli dane tego typu się tam nie znajdowały, wówczas Załuski niejednokrotnie sam je rekonstruował (wpisywane przez niego informacje dotyczyły również m.in. miejsc i dat wydania). Referendarz koronny stosował też dodatkowe symbole, mianowicie gwiazdki określające to, jak rzadka jest książka (im więcej gwiazdek, tym bardziej wyjątkowa pozycja)¹⁴ oraz romby oznaczające pozycje szczególnie cenne¹⁵. Inskrypcje tego typu są obecnie powszechnie akceptowane przez badaczy – zarówno polskich¹⁶, jak i rosyjskich¹⁷ – jako wystarczające do przyporządkowania analizowanego dokumentu do zasobu pochodzącego z kolekcji braci biskupów.

I tak, odręcznie dodane nazwisko autora (wraz z podkreśleniem czerwoną kredką pierwszych jego liter: „Jo Magiri”) oraz tytuł („Rudim=Musica”) znajdziemy na przykład w traktacie *Musicae rudimenta* Johanna Magirusa ([1619], sygn. M 6.7.36¹⁸, zob. il. 2), natomiast charakterystyczne dla Józefa Andrzeja Załuskiego gwiazdki – w źródle zawierającym muzyczne opracowanie pasji Jezusa Chrystusa z 1578 r. (*Passio Domini nostri Jesu Christi*, Kolonia: Maternus Cholinus, 1578, sygn. M 6.5.9¹⁹). Ponadto w lewym górnym rogu karty tytułowej tego egzemplarza widnieje inskrypcja „Missale” (zob. il. 3), niechybnie wprowadzona ręką Józefa Andrzeja Załuskiego, a zatem jest raczej pewne, że mamy tu do czynienia z książką biskupa kijowskiego, choć nie ma w niej ani jego ekslibrisu, ani pieczęci.

Il. 2. Johann Magirus, *Musicae rudimenta*, [1619], s. [1]. RBN, sygn. M 6.7.36

- 14 Zob. m.in.: P. Bańkowski, *Biblioteka Publiczna*, s. 26; Tatiana Shabalina, „Discoveries in St Petersburg. New Perspectives on Bach and Poland”, *Understanding Bach* 9 (2014), s. 37.
- 15 Olga N. Bleskina, „Rękopisy z kolekcji Załuskich w Rosyjskiej Bibliotece Narodowej”, w: *Katalog zachowanych rękopisów*, s. 58.
- 16 M.in.: Krzysztof Kossarzecki, „O zachowanych rękopisach z dawnej Biblioteki Załuskich oraz zasadach opracowania ich katalogu”, w: *Katalog zachowanych rękopisów*, s. 109–20; H. Juszczakowska, „Z badań nad Załuscianami”, *passim*.
- 17 M.in.: O.N. Bleskina, „Rękopisy z kolekcji”, *passim*; T. Shabalina, „Discoveries in St Petersburg”, *passim*.
- 18 <https://vivaldi.nlr.ru/bn700000101/view/?#page=3>, dostęp 18 lipca 2026.
- 19 <https://vivaldi.nlr.ru/bn700000097/view/#page=>, dostęp 18 lipca 2026.

Il. 3. *Passio Domini nostri Jesu Christi*, Kolonia: Maternus Cholinus, 1578, karta tytułowa. RBN, sygn. M 6.5.9

Wśród dostępnych online materiałów są i takie muzykalia, których ewentualna przynależność do Biblioteki Załuskich jest wątpliwa, a jednak stanowią one ważny kontekst dla tej ksiąźnicy. Ciekawym przykładem jest druk o sygnaturze M 2/138²⁰. Na jego karcie tytułowej czytamy:

Zwey Dutzend | NEUE POLNISCHE TAENZE | aus allen Tönen zur Übung für Anfaenger | des Claviers u. der Violin, | wovon auch verschiedene auf der Queerflöte u. Oboe sich spielen lassen. | [...] Warschau²¹.

W druku tym brak pieczęci, inskrypcji oraz innych znaków posesorskich, niemniej na stronie 24 widnieje informacja „Im Mizlerischen Bucherverlag”, a zatem mamy do czynienia z publikacją wydaną przez Lorenza Mizlera, ucznia Johanna Sebastiana Bacha prowadzącego w Polsce intensywną działalność na wielu różnych polach²². Nie ma żadnego dowodu na to, że ten właśnie egzemplarz należał do Józefa Andrzeja Załuskiego, a wobec braku dedykacji oraz rękopiśmiennych notatek wydaje się to nawet mało prawdopodobne. Trudno sobie jednak wyobrazić, by publikacja ta w ogóle nie znajdowała się w Bibliotece Załuskich. Mizlera łączyła z nią bliska więź²³, a poza tym instytucja ta stawiała sobie za cel gromadzenie całej polskiej produkcji drukarskiej. Byłoby zatem co najmniej dziwne, gdyby kolekcja polonezów wydana przez Mizlera nie trafiła do ksiąźnicy braci biskupów.

20 <https://vivaldi.nlr.ru/bn700000130/view/>, dostęp 18 lipca 2026.

21 „Dwa tuziny nowych polskich tańców we wszystkich tonacjach, [przygotowane w celu] ćwiczenia dla początkujących [adeptów] instrumentów klawiszowych oraz skrzypiec, spośród których niektóre dają się również wykonać na flecie poprzecznym oraz oboju. [...] Warszawa” (przekł. T.G.).

22 Zob. m.in.: Lutz Felbick, *Lorenz Christoph Mizler de Kolof. Schüler Bachs und pythagoreischer „Apostel der Wolffischen Philosophie”*, Hildesheim 2012 (dalsza literatura tamże). Na temat druku z polonezami zob.: Tomasz Górny, „Warszawski korespondent Bacha”, *Ruch Muzyczny* 70 (2026) nr 11, s. 38–39.

23 Heinz Lemke, *Die Brüder Zaluski und ihre Beziehungen zu Gelehrten in Deutschland und Danzig. Studien zur polnischen Frühaufklärung*, Berlin 1958, s. 134–49.

Dotychczasowe badania naukowe nad muzykaliami z Biblioteki Załuskich skupiały się z jednej strony na mocno przetrzebionych w trakcie II wojny światowej materiałach rękopiśmiennych²⁴, z drugiej zaś na drukach ulotnych zawierających teksty do muzyki wokalnie-instrumentalnej (teksty kantatowe, libretta operowe itp.), składającą niezwykle cennych dla współczesnej wiedzy o twórczości kompozytorów niemieckich XVII i XVIII w. (Johanna Kuhnaua, Johanna Sebastiana Bacha, Georga Philippe'a Telemanna i wielu innych)²⁵. Druki z notacją nutową z Biblioteki Załuskich nie były jak dotąd szerzej znane²⁶, a zatem raportowany tu stan rzeczy jest istotny ze względu na naszą wiedzę o tej kluczowej dla polskiej kultury XVIII w. instytucji. Ponadto omawiane muzykalie są godne uwagi ze względu na nie same.

Dla przykładu wspomniana wcześniej pasja z roku 1578 została przygotowana dla prowincji gnieźnieńskiej („Prouinciae Gnesnensis accommodata”)²⁷. W literaturze odnotowuje się analogiczne opracowanie z roku 1579²⁸ oraz wersję z roku 1578,

- 24 Sonia Wronkowska, „Muzykalie z dawnej Biblioteki Załuskich zachowane w zbiorach Biblioteki Narodowej”, *Rocznik Biblioteki Narodowej* 46 (2015), s. 45–67; Tatjana Schabalina, „Die «Leges» des «Neu aufgerichteten Collegium musicum» (1729): Ein unbekanntes Dokument zur Leipziger Musikgeschichte”, *Bach-Jahrbuch* 98 (2012), s. 107–19; Paweł Gancarczyk, Jolanta Guzy-Pasiak, „Odnaleziony rękopis ze zbiorów Biblioteki Załuskich”, *Cenne, Bezcenne, Utraczone* 54 (2008) nr 1, s. 22–23; Jolanta Guzy-Pasiak, „Nieznana rękopiśmienna tabulatura gitarowa z XVIII wieku”, *Muzyka* 39 (1994) nr 3, s. 15–32 (+ aneks).
- 25 Fundamentalne prace w tym zakresie wykonała w ostatnich dwóch dekadach Tatiana Szabalina. Badaczka ta w szeregu artykułów (w publikacjach angielskojęzycznych podpisująca się jako Tatiana Shabalina, w niemieckojęzycznych jako Tatjana Schabalina) wskazała na znaczenie druków ulotnych z Biblioteki Załuskich. Ów obszerny zasób zawiera bowiem teksty, nieraz unikatowe, do muzyki najważniejszych niemieckich kompozytorów XVII i XVIII w., które pozwoliły na zweryfikowanie dotychczasowych ustaleń chronologicznych dotyczących wykonania/powstania poszczególnych kompozycji, a także dostarczyły dowodów na istnienie utworów, których warstwa muzyczna przepadła, zob. m.in.: Tatiana Shabalina, „Recent Discoveries in St Petersburg and their Meaning for the Understanding of Bach's Cantatas”, *Understanding Bach* 4 (2009), s. 77–99. Badaczka podsumowała swoje ustalenia w dwutomowym, opasłym opracowaniu: Tatjana Schabalina, „*Texte zur Musik*” in *Sankt Petersburg. Gedruckte deutsche Quellen zu Werken von Komponisten des 17. und 18. Jahrhunderts*, Beeskow 2021 (dalsza literatura tamże). Wcześniej źródła te częściowo przeanalizował Wolf Hohobohm („Neue «Texte zur Leipziger Kirchen-Music»”, *Bach-Jahrbuch* 59 (1973), s. 5–32), pominął on jednak zupełnie wątek ich proveniencji z Biblioteki Załuskich.
- 26 Jedyna znana mi informacja na ten temat to uwaga Szabaliny, która zauważa, że w RBN przechowywany jest zbiór (sygn. 17.92.1.264a–273j) zawierający m.in. głosy motetu *Erforsche mich Gott und erfahre mein Hertz* Sebastiana Knüpfers (1633–76), kantora kościoła św. Tomasza w Lipsku w l. 1657–76, zob.: T. Shabalina, „Discoveries in St Petersburg”, s. 38. Badaczka ta podaje też, że w RBN zachowało się wyjątkowo dużo śpiewników z Biblioteki Załuskich, ale nie wymienia żadnego przykładu ani nie precyzuje, czy zawierają one wyłącznie teksty pieśni czy również materiał nutowy (*ibid.*, s. 37).
- 27 Na karcie tytułowej czytamy: *PASSIO DOMI= | NI NOSTRI IESV CHRISTI, | quae, vti ab vnoquoq; Euangelista seorsim conscripta, | sic etiam notis qu[ae]que suis seorsim distincta, atque | delineata est: & vsui Prouinciae Gnesnen- | sis accommodata. | Studio verò atq[ue] opera Reuerendi D. Thomae de Plaza, | S. Stephani Cracouiae Plebani & c. aedita | [drzeworyt] | COLONIAE | APVD MATERNVM CHOLINVM | M. D. LXXXVIII. | Cum Gratia & Priuilegio Caes. Maiest.*, RBN, sygn. M 6.5.9.
- 28 Egzemplarz tego druku jest przechowywany w Zielonogórsko-Gorzowskim Wyższym Seminarium Duchownym w Paradyżu (sygn. S243adl./[3]) i jest dostępny w zasobach Zielonogórskiej Biblioteki Cyfrowej: <https://zbc.uz.zgora.pl/dlibra/publication/64436/edition/57970/content>, dostęp 18 lipca 2026.

ale przeznaczoną dla diecezji warmińskiej²⁹. Wydaje się więc, że mamy do czynienia z egzemplarzem unikatowym, a zatem, mimo fragmentaryczności (urywa się na s. 48), stanowi on istotne świadectwo historyczne. Warto dodać, że omawiane źródło częściowo wykonano za pomocą techniki druku (karta tytułowa, linie, tekst), częściowo zaś jako rękopis (neumy)³⁰, więc jednostkowość przekazu jest szczególnego rodzaju.

Polonezy opublikowane przez Mizlera to również unikat. Wprawdzie w muzykologii wzmiankowano tę publikację³¹, ale żaden egzemplarz nie był jak dotąd znany³². Druk z RBN zasługuje na dalsze badanie z co najmniej dwóch perspektyw: 1) działalności muzycznej i publikacyjnej Lorenza Mizlera (rodzi się wiele pytań, przede wszystkim, kto był autorem utworów: sam Mizler czy ktoś inny?)³³, a także 2) historii drukarstwa muzycznego w Warszawie. Dotychczasowe ustalenia wskazywały na postać Jana Engela i rok 1772 jako początek edytorstwa nutowego w stolicy Rzeczypospolitej³⁴, tymczasem omawiane polonezy musiały się ukazać w lub przed rokiem 1766, ponieważ są wymieniane w katalogu księgarskim wydanym właśnie wówczas³⁵. Wszystko wskazuje zatem na to, że należy przesunąć datę początkową historii poligrafii muzycznej w Warszawie o przynajmniej kilka lat i oddać palmę pierwszeństwa Mizlerowi.

Te dwa przykłady jasno dowodzą, że źródła muzyczne przechowywane w Rosyjskiej Bibliotece Narodowej w Petersburgu powinny zostać gruntownie przebadane przez muzykologów, gdy tylko stanie się to możliwe. Prace tego typu były już prowadzone, a część muzykaliów z omawianej księżnicy jest dobrze znana. Dość wspomnieć fundamentalne opracowanie Wojciecha Tomaszewskiego³⁶ na temat warszawskich publikacji muzycznych z I poł. XIX w., w którym uwzględnione zostały

29 Karol Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 12, Kraków 1891, s. 71; *Polonika z „Berlinki” w Bibliotece Jagiellońskiej. Katalog obiektów zdigitalizowanych*, red. Jacek Partyka, Kraków–Tyniec 2016, s. 508 (rekord 1036). Egzemplarz jest przechowywany w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej (sygn. Berol. Mus. ant. pract. A 80) i został udostępniony w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej: <https://www.jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/292545/edition/279847?search=cmVzdWx0cz9hY3Rpb249QWR2YW5jZWRTZWYy2hBY3Rpb24mdHlwZT0tMyZwPTAmcWYxPWF2YWwlsYWJpbG0eTpBdmFpbGFibGUmdmFsMT1xOnBhc3Npbytkb2lpbmkrbm9zdHJpJmlwczD0yNQ>, dostęp 18 lipca 2026.

30 Dziękuję prof. dr hab. Susi Ferfoglii za zwrócenie uwagi na ten element.

31 L. Felbick, *Lorenz Christoph Mizler*, s. 520.

32 Por.: T. Górny, „Warszawski korespondent”, s. 39.

33 W bibliotece Musik- och Teaterbiblioteket w Sztokholmie znajduje się anonimowy przekaz sześciu z tych kompozycji, zob.: RISM ID od 190101932 do 190101937.

34 Zob. m.in.: Wojciech Tomaszewski, *Warszawskie edytorstwo muzyczne w latach 1772–1865*, Warszawa 1992, s. 46–49; Maria Przywecka-Samecka, *Dzieje drukarstwa muzycznego w Polsce do końca XVIII wieku*, Wrocław 1993, s. 219.

35 *Catalogus Omnium librorum & Scriptorum, tum à Laur. Mitzlero de Kolof [...] tum aliorum auctorum, in typographia Mitzleriana typis exscriptorum*. [Varsa]viae Anno 1766, s. 13, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, sygn. XVIII–9094. Skany są dostępne w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej: <https://www.dbc.wroc.pl/dlibra/publication/22896/edition/20257>, dostęp 18 lipca 2026.

36 Wojciech Tomaszewski, *Bibliografia warszawskich druków muzycznych 1801–1850*, Warszawa 1992, s. 461–62. Co ciekawe, Tomaszewski w roku 1978 przeprowadził kwerendę w Leningradzie i był wówczas szczególnie zainteresowany polonezami, zob.: Wojciech Tomaszewski, „Zbiory muzyczne bibliotek Leningradzkich”, *Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej* 71 (1978) nr 2, s. 27–28. Najwyraźniej nie

liczne druki z RBN (ówczesnej Biblioteki Publicznej im. M. Sałtykowa-Szczedrina w Leningradzie). Jak wynika z niniejszych ustaleń jest jeszcze sporo przestrzeni do dalszych prac i można się spodziewać kolejnych odkryć. Nawet jednak ograniczony dostęp do zaledwie części materiałów, tj. tych, które zostały zdigitalizowane, pozwala na poszerzenie naszej wiedzy i bazy źródłowej, toteż można odnotować, że dzięki narzędziom cyfrowym zyskaliśmy do eksploracji nieznany dotychczas a ważny zasób³⁷. Ponadto daje on, jak sądzę, asumpt do tego, by gruntownie przemyśleć rolę i znaczenie muzykaliów w zbiorach braci Załuskich, niemniej jest to temat na osobne studium.

BIBLIOGRAFIA

- Bańkowski, Piotr. *Biblioteka Publiczna Załuskich i jej twórcy*. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, 1959.
- Baranowski, Ignacy. *Biblioteka Załuskich w Warszawie*. Tow. Miłośników Historii, 1912.
- Bleskina, Olga N. „Rękopisy z kolekcji Załuskich w Rosyjskiej Bibliotece Narodowej”. W *Katalog zachowanych rękopisów z dawnej Biblioteki Załuskich – pierwszej polskiej biblioteki narodowej*, redakcja Krzysztof Kossarzecki, Tomasz Szwaciński, Olga N. Beleskina, Natalia A. Elagina. Biblioteka Narodowa, 2019.
- Estreicher, Karol. *Bibliografia polska*. T. 12. Kraków, 1891.
- Felbick, Lutz. *Lorenz Christoph Mizler de Kolof. Schüler Bachs und pythagoreischer „Apostel der Wolffischen Philosophie”*. Olms, 2012.
- Gancarczyk, Paweł, Jolanta Guzy-Pasiak. „Odnaleziony rękopis ze zbiorów Biblioteki Załuskich”. *Cenne, Bezcenne, Utracone* 54, nr 1 (2008): 22–23.
- Górny, Tomasz. „Warszawski korespondent Bacha”. *Ruch Muzyczny* 70, nr 11 (2026): 38–39.
- Guzy-Pasiak, Jolanta. „Nieznana rękopiśmienna tabulatura gitarowa z XVIII wieku”. *Muzyka* 39, nr 3 (1994): 15–32 (+ aneksy).
- Hobohm, Wolf. „Neue «Texte zur Leipziger Kirchen-Music»”. *Bach-Jahrbuch* 59 (1973): 5–32.
- Inwentarz rękopisów Biblioteki Załuskich w Cesarskiej Bibliotece Publicznej*, opracowanie Olga N. Bleskina, Natalia A. Elagina, Krzysztof Kossarzecki, Sławomir Szyller. Biblioteka Narodowa, 2013.
- Juszczakowska, Halina. „Z badań nad Załuscianami w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego”. *Z badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi* 2 (1976): 35–76, [169–184]. Opublikowano 22 września 2020. <https://doi.org/10.33077/uw.25448730.zbk.1976>
- Katalog zachowanych rękopisów z dawnej Biblioteki Załuskich – pierwszej polskiej biblioteki narodowej*, opracowanie Krzysztof Kossarzecki, Tomasz Szwaciński, Olga N. Beleskina, Natalia A. Elagina. Biblioteka Narodowa, 2019.
- Kordel, Jacek. „«Książkobójstwo»”. W osiemdziesiąt rocznicę zagłady stołecznych bibliotek”. *Rocznik Biblioteki Narodowej* 55 (2024): 35–53. <https://doi.org/10.36155/RBN.55.00002>.

trafił jednak na druk Mizlera, bo w przeciwnym razie z pewnością uwzględniłby go w swojej monografii warszawskiego edytorstwa muzycznego (por. przyp. 34).

37 Wydaje się, że warto, aby Biblioteka Narodowa (bądź inna instytucja) zabezpieczyła kopie zdigitalizowanych przez stronę rosyjską materiałów na wypadek, gdyby przestały one być powszechnie dostępne w Internecie.

- Kossarzecki, Krzysztof. „O zachowanych rękopisach z dawnej Biblioteki Załuskich oraz zasadach opracowania ich katalogu”. W *Katalog zachowanych rękopisów z dawnej Biblioteki Załuskich – pierwszej polskiej biblioteki narodowej*, opracowanie Krzysztof Kossarzecki, Tomasz Szwaciński, Olga N. Beleskina, Natalia A. Elagina. Biblioteka Narodowa, 2019.
- Kuntze, Edward. *Układy o zwrot Biblioteki Załuskic. Karta z dziejów odzyskania z Rosji polskiego mienia kulturalnego*. Drukarnia Uniwersytecka, 1930.
- Kuntze, Edward. *Zwrot polskich zbiorów bibliotecznych z Rosji*. Nakładem „Przeglądu Bibliotecznego”, 1937.
- Kupść, Bogumił S., Krystyna Muszyńska. *Katalog rękopisów. Rękopisy z Biblioteki Załuskich i innych zbiorów polskich zwrócone z Leningradu w latach 1923–1934. Sygnatury 3006–3300*. Biblioteka Narodowa, 1980.
- Lemke, Heinz. *Die Brüder Załuski und ihre Beziehungen zu Gelehrten in Deutschland und Danzig. Studien zur polnischen Frühaufklärung*. Akademie-Verlag, 1958.
- Łodyński, Marian. „Biblioteka Rzeczypospolitej im. Załuskich”. *Przegląd Biblioteczny* 9, zes. 1 (1935): 20–26.
- Partyka, Jacek, red. *Polonika z „Berlinki” w Bibliotece Jagiellońskiej. Katalog obiektów zdigitalizowanych*. Uniwersytet Jagielloński; Biblioteka Jagiellońska; Wydawnictwo Benedyktynów, 2016.
- Przywecka-Samecka, Maria. *Dzieje drukarstwa muzycznego w Polsce do końca XVIII wieku*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1993.
- Schabalina, Tatjana. „Die «Leges» des «Neu aufgerichteten Collegium musicum» (1729): Ein unbekanntes Dokument zur Leipziger Musikgeschichte”. *Bach-Jahrbuch* 98 (2012): 107–19.
- Schabalina, Tatjana. „Texte zur Musik” in *Sankt Petersburg: Gedruckte deutsche Quellen zu Werken von Komponisten des 17. und 18. Jahrhunderts*. Ortus Musikverlag, 2021.
- Shabalina, Tatiana. „Discoveries in St Petersburg: New Perspectives on Bach and Poland”. *Understanding Bach* 9 (2014): 25–48.
- Shabalina, Tatiana. „Recent Discoveries in St Petersburg and Their Meaning for the Understanding of Bach’s Cantatas”. *Understanding Bach* 4 (2009): 77–99.
- Szwaciński, Tomasz. „Współpraca Biblioteki Narodowej z bibliotekami rosyjskimi w dziedzinie dokumentacji i badań zbiorów specjalnych”. W *Książka dawna i jej właściciele*, redakcja Dorota Sidorowicz-Mulak, Agnieszka Franczyk-Cegła. T. 2. Ossolineum, 2017.
- Tomaszewski, Wojciech. *Bibliografia warszawskich druków muzycznych 1801–1850*. Biblioteka Narodowa, 1992.
- Tomaszewski, Wojciech. *Warszawskie edytorstwo muzyczne w latach 1772–1865*. Biblioteka Narodowa, 1992.
- Tomaszewski, Wojciech. „Zbiory muzyczne bibliotek Leningradzkich”. *Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej* 71, nr 2 (1978): 27–28.
- Wronkowska, Sonia. „Muzykalia z dawnej Biblioteki Załuskich zachowane w zbiorach Biblioteki Narodowej”. *Rocznik Biblioteki Narodowej* 46 (2015): 45–67.

PREVIOUSLY UNKNOWN MUSICAL SOURCES FROM THE ZAŁUSKI LIBRARY:
A PRELIMINARY REPORT

The Załuski Library occupies a central place in eighteenth-century Polish culture. Around it took shape a pioneering concept of the public library, as an institution tasked with collecting

and making available every book – printed or in manuscript – connected with the Polish–Lithuanian Commonwealth and neighbouring territories. Józef Andrzej Załuski, a passionate bibliophile and one of the library's founders, collected weighty tomes of exceptional provenance and rarity as well as the most commonplace products of the written word. Thus he assembled an immense collection of ephemera, including cantata texts, opera librettos, and the like. Some are unique copies that now make it possible to date the composition and/or performance of many works. Since 2009, these sources have been the subject of detailed research by Tatiana Shabalina.

Music manuscripts from the Załuski Library have so far been identified and studied only to a very limited extent. In the late eighteenth century, they were looted by the Russians, together with the rest of the library's holdings. Most were returned to Poland through restitution in the 1920s and 1930s, but the majority were burnt by German forces in 1944 (the surviving items have been discussed by Sonia Wronkowska, Paweł Gancarczyk and Jolanta Guzy-Pasiak, among others). This preliminary report draws attention to the fact that printed music from the Załuski Library, hitherto unknown to scholarship, can be found – like many other materials from Warsaw libraries – in the National Library of Russia in St Petersburg and has been digitised and made available online. The same library also holds a copy of a set of twenty-four polonaises published by Lorenz Mizler in or before 1766. Long thought lost, this set matters not only for our understanding of Mizler – a pupil of Johann Sebastian Bach and one of the leading figures of the Polish Enlightenment – but also because it allows us to reassess earlier accounts of the beginnings of music printing in Warsaw. Wojciech Tomaszewski and Maria Przywecka-Samecka date the beginnings of Warsaw music printing to the 1770s. Mizler's publication pushes that date back by at least several years and thus emerges as the earliest known music print issued in Warsaw.

Translated by Tomasz Zymer

Dr Tomasz Górny pracuje w Instytucie Muzykologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie prowadzi projekt badawczy Narodowego Centrum Nauki poświęcony relokacji muzykaliów. Jest również aktywny jako redaktor (w projekcie „Fontes Musicae in Polonia”), popularyzator nauki (cykl „Namiętność kolekcjonowania” na łamach *Ruchu Muzycznego*) oraz organista i muzyk kościelny (z ramienia Instytutu Oortmerssena). Jego zainteresowania badawcze ogniskują się wokół kultury muzycznej XVIII wieku. Publikuje w wiodących czasopismach muzykologicznych (m.in. *Early Music*, *Musical Quarterly*, *Bach-Jahrbuch*, *Muzyka*).
tomasz.gorny@uj.edu.pl
